

the development of content and technological provision of socio-pedagogical conditions for the development of personal potential of adolescents in Scout public associations.

Key words: *personal potential, development of personal potential of adolescents, Scout public associations, scout method, socio-pedagogical conditions.*

УДК 37.018.262:371.213.3:37.018.3:316.663.2:316.346.2

Тетяна Шевченко

Сумський обласний центр соціальних
служб для сім'ї, дітей та молоді

ORCID ID 0000-0001-5278-8627

DOI 10.24139/2312-5993/2017.10/055-065

ПІДГОТОВКА КАНДИДАТІВ ТА ПІДВИЩЕННЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАТЬКІВ-ВИХОВАТЕЛІВ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ: ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті здійснено спробу аналізу досвіду підготовки кандидатів та підвищення виховного потенціалу батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу в Україні в контексті проблеми формування гендерної компетентності батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу. Автором статті використані теоретичні та емпіричні методи дослідження: аналіз науково-педагогічної літератури, порівняння програм підготовки кандидатів у батьки-вихователі та навчання батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу, контент-аналіз документів. Обґрунтовано необхідність удосконалення системи підготовки кандидатів та підвищення виховного потенціалу батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу. Автор статті приходить до висновку щодо необхідності інтегрування гендерних знань до змісту програм підготовки батьків-вихователів та програми підвищення їх виховного потенціалу, а також напрацювання технології формування гендерної компетентності батьків-вихователів ДБСТ у контексті їх педагогічної діяльності.

Ключові слова: *дитячий будинок сімейного типу, батьки-вихователі, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, батьківський потенціал, виховний потенціал батьків-вихователів, підготовка кандидатів у батьки-вихователі, підвищення виховного потенціалу батьків-вихователів.*

Постановка проблеми. У контексті сучасних соціально-економічних та політичних перетворень в Україні оновлюється підхід до забезпечення прав дітей. Охорона дитинства в державі Законом України «Про охорону дитинства» № 2402-III від 26 квітня 2001р. визнана загальнонаціональним пріоритетом [1]. Державна політика у сфері забезпечення прав дітей здійснюється згідно з міжнародними стандартами (зокрема: Конвенцією ООН про права дитини) [2]. Конвенція ООН про права дитини, яку прийнято у 1989 р. і ратифіковано Україною в 1991 р., проголосила право кожної дитини на сім'ю й підкреслила, що дитині для повного емоційного

комфортного розвитку найкраще виховуватися в сім'ї, в атмосфері щастя, любові та взаєморозуміння. Відповідно до зазначеного, важливими складовими державної соціальної політики стає створення умов для: реалізації права кожної дитини, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на виховання в сім'ї; виховання й утримання дітей відповідно до принципу родинності. Україна неухильно відмовляється від інтернатної системи виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на користь сімейних форм. Пріоритетними формами влаштування долі дітей, які залишилися без батьківської опіки, наразі в Україні є усиновлення та оформлення опіки (піклування). Водночас державою створені умови для розвитку відносно нових соціальних інститутів для влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу (далі – ДБСТ). Дитячий будинок сімейного типу – це окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менше п'яти дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [7]. Функціонування ДБСТ регулюється Положенням про дитячий будинок сімейного типу, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України №564 від 26 квітня 2002 року [6]. Метою створення ДБСТ є забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Батьки-вихователі – особи, які беруть на виховання та спільне проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (далі-вихованці) [6]. Створення дитячих будинків сімейного типу в Україні розпочалося в 1989 році. У 2000 році в Україні функціонував 91 будинок сімейного типу, у яких виховувалося 762 дитини-сироти та дитини, позбавлені батьківського піклування. Кількість осередків сімейних форм у нашій країні неухильно зростає: станом на кінець 2015 р. у всіх регіонах держави функціонувало загалом 939 ДБСТ, у яких перебувало 6169 дітей. Наразі в Україні нараховується 936 дитячих будинків сімейного типу [13].

Аналіз актуальних досліджень. Як інститут виховання дітей-сиріт, ДБСТ є не закладом особливого типу для дітей-сиріт, а багатодітною родиною, тому формування особистості дитини відбувається у природніх умовах. Сім'я традиційно є одним із трансляторів соціокультурного досвіду, що надходить до дитини з боку батьків. Про важливість сімейного оточення, а також особистого впливу батьків на формування світогляду, морально-етичних ідеалів, ціннісних орієнтацій та самоусвідомлення дитини наголошували видатні педагоги: М. Драгоманов, Я. Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Особливості ДБСТ як сімейної форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування вивчали Т. Бондаренко,

Л. Волинець, Н. Комарова, Г. Лактіонова, В. Москалюк, Ж. Петрочко, І. Пеша, Л. Пономаренко, І. Ченбай та ін. Феномен виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в ДБСТ розглядається як делегування батькам права на їх виховання та утримання. Відповідно до змісту професійних функцій діяльності батьків-вихователів, остання, безсумнівно, входить до педагогічної галузі. А ефективність педагогічної роботи, згідно з компетентнісною парадигмою (В. Андрущенко, В. Варданян, І. Зязюн, В. Киричук, В. Кремень, Н. Ничкало та ін.), тісно пов'язується з категорією «педагогічна компетентність». Відповідно до зазначеного, у науковому фонді серед сучасних розвідок наявна низка тих, що присвячені проблемі формування та розвитку педагогічної компетентності батьків замісної опіки. Авторами таких доробків, зокрема, є: К. Ігнатенко, Ю. Кузнецова, З. Лаврентьева, І. Пеша, С. Піюкова, Л. Пономаренко, Н. Хрусталькова.

Педагогічна компетентність батьків-вихователів у контексті феномену ДБСТ, на наше переконання, має визначатися якістю виконання системи виховних задач, які формулює держава щодо молодого покоління. Серед широкого переліку таких задач щодо предмету нашого дослідження можемо виокремити:

- забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості в Україні відповідно до її інтересів та можливостей;

- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, людей похилого віку, турбота про молодших та людей із особливими потребами;

- підтримання кращих рис української нації – працелюбності, прагнення до свободи, любові до природи та мистецтва, поваги до батьків та родини;

- створення умов для розвитку громадянської активності, професіоналізму, високої мотивації до праці як основи конкурентоспроможності громадянина, а відтак, держави;

- сприяння розвитку фізичного, психічного та духовного здоров'я, задоволення естетичних та культурних потреб особистості;

- виховання здатності протидії проявам аморальності, правопорушень, бездуховності, антигромадської діяльності [8].

Виокремлені завдання, на наше переконання, з необхідністю потребують наявності комплексу тих особистісних характеристик батьків-вихователів ДБСТ, що визначаються як «гендерна компетентність особистості».

Мета статті – проаналізувати досвід підготовки кандидатів у батьки-вихователі ДБСТ у контексті проблеми формування гендерної компетентності батьків-вихователів ДБСТ.

Методи дослідження. Для досягнення мети статті використано взаємопов'язані між собою методи: *теоретичні* – аналіз наукової літератури з метою тлумачення поняття «виховний потенціал батьків-вихователів ДБСТ»; порівняння програм підготовки кандидатів у батьки-вихователі ДБСТ та програми навчання для батьків-вихователів із метою підвищення їх виховного потенціалу в контексті проблеми формування їх гендерної компетентності; *емпіричні* – контент-аналіз документів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз державної соціальної політики щодо організації діяльності ДБСТ свідчить, що кандидатам у батьки-вихователі законодавчо не висуваються вимоги щодо наявності в них будь-якої освіти, у тому разі й педагогічної. Водночас, необхідною умовою створення ДБСТ є підготовка кандидатів до соціальної ролі вихователів прийомних дітей, що забезпечується проходженням ними системи відповідної підготовки [6]. Особи, які виявили бажання стати батьками-вихователями, в обов'язковому порядку мають пройти навчання за відповідною програмою, організоване обласними центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді із залученням спеціалістів з питань психології, педагогіки, медицини тощо. У контексті окресленого нами діалектичного зв'язку педагогічної та гендерної компетентностей, здійснимо спробу докладного аналізу змісту й досвіду такої підготовки.

Останній, удосконалений варіант державної «Програми підготовки кандидатів в опікуни, піклувальники, прийомної батьки та батьки-вихователі» затверджений наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 24.04.2009 № 1357[3]. Метою «Програми підготовки кандидатів в опікуни, піклувальники, прийомні батьки та батьки-вихователі» є підготовка кандидатів у батьки-вихователі до прийняття нової соціальної ролі, прийняття усвідомленого рішення про влаштування в сім'ю дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування [3]. Зміст програми складається з шести навчальних модулів, які містять базові знання щодо:

- структури і функціонування системи влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування,
- особливостей сімейних форм влаштування таких дітей, порядку встановлення опіки, піклування,
- порядку створення та функціонування ДБСТ,
- причин та наслідків сирітства, психологічних та вікових особливостей розвитку й поведінки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування,
- специфіки входження дитини в сім'ю, рівнів адаптації сім'ї та дитини, особливостей сімейного виховання дітей даної категорії,
- взаємодії батьків та соціального працівника у процесі соціального супроводження (супроводу) сім'ї.

Обсяг програми складає 32 години, у тому числі 2 години – залік. Навчання проводиться у форматі лекцій, тренінгових занять, семінарів.

Програма покликана формувати в кандидатів у батьки-вихователі вміння щодо забезпечення безпечних умов адаптації дитини до нового соціального середовища; налагодження контактів з дитиною; визначення специфічних потреб дитини, яка влаштовується в сім'ю; забезпечення прав дитини; налагодження взаємодії із соціальним працівником у ході соціального супроводження (супроводу).

Ретельний аналіз змісту даної програми, здійснений нами, доводить, що її складові лише частково спрямовані на формування педагогічної компетентності кандидатів у батьки-вихователі, а гендерний компонент останньої взагалі не є врахованим. Особливо тривожним є факт відсутності чітко прописаних критеріїв і показників досягнення конкретних результатів кандидатами в батьки-вихователі в підсумку виконання цієї Програми.

Поряд із вище схарактеризованою державною програмою підготовки кандидатів в опікуни, піклувальники, прийомної батьки та батьки-вихователі центри соціальних служб, за умови відповідного рівня фінансування, можуть використовувати українську версію програми ПРАЙД (PRIDE – Parent Resource for Information, Development and Education), що означає «Ресурси батьків для інформації, розвитку та освіти». Програма була розроблена у США на початку 90-х років для прийомних батьків, яких у західних країнах, де відсутній поділ на прийомних батьків і батьків-вихователів, називають «фостерні батьки» (від англ. foster – виховувати, доглядати за дітьми). Українська версія програми ПРАЙД створена завдяки партнерському проекту Християнського дитячого фонду (ХДФ) й нідерландської громадської організації «На маленькому прикладі» (Stichting Op Kleine Schaal) на підставі відповідних договорів з Міністерством у справах сім'ї, молоді та спорту, Державною соціальною службою для сім'ї, дітей та молоді, Радою міністрів АР Крим, обласними державними адміністраціями Кіровоградської, Черкаської, Хмельницької областей [4].

У контексті проблеми нашого дослідження цікавим є той факт, що ПРАЙД, на відміну від відповідної вітчизняної програми, стрижневим поняттям якої виступає «виховний потенціал батьків», керується поняттям «батьківська компетентність». Остання тлумачиться тут як спроможність батьків кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання, спрямовані на забезпечення сприятливих умов для життя й розвитку дитини. Основною метою програми є формування усвідомленого рішення батьків щодо створення прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, підготовка до здійснення функцій прийомних батьків, батьків-вихователів шляхом формування необхідних сфер компетентності [4].

Розробники програми ПРАЙД виокремили 5 основних сфер батьківської компетентності: забезпечення захисту й безпеки дитини;

задоволення потреб дитини в розвитку; зміцнення стосунків дитини з її родиною; підтримка довготривалих стосунків у житті дитини; робота в команді. У даній програмі можна виділити два компоненти: перший – залучення кандидатів у прийомні батьки та батьки-вихователі й оцінювання їхнього виховного потенціалу в процесі навчання; другий – базова навчальна програма для набуття батьківської компетентності.

Результати нашого аналізу свідчать, що державна програма підготовки кандидатів в опікуни, піклувальники, прийомної батьки та батьки-вихователі і українська версія програми ПРАЙД співпадають за загальним змістом, але навчання ПРАЙДу є значно більшим за обсягом годин (загальний обсяг – 96 годин, з них 60 академічних годин аудиторної роботи), що дає змогу висвітлити важливі теми відповідно до всього обсягу визначених завдань і методологічних засад, уможлиблює розширення її тематичного наповнення в той час, як Державна програма визначає лише їх необхідний мінімум, поза яким залишається, зокрема, гендерна складова.

Методика ж запровадження програми ПРАЙД розглядає набуття знань і навичок батьків-вихователів та прийомних батьків для виховання дітей як безперервний процес, що розвивається на 4-х окремих рівнях: усвідомлення, знання/розуміння, застосування навичок, закріплення навичок. Програма ПРАЙД потребує високотехнічного забезпечення і більших фінансових витрат, що значно ускладнює її використання у практичній діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Вивчення змісту програми ПРАЙД дозволило нам дійти висновку, що, попри її більш широке змістове поле, до неї залишилися не включеними питання гендерних знань майбутніх батьків-вихователів. Лише у плані проведення четвертої навчальної сесії «Повноцінний розвиток дитини та причини його затримки» розглядається етап ідентичності або змішування багатьох ролей під час міні-лекції (40 хв.) за темою «Етапи розвитку дитини», що базується на концепції періодів розвитку, автором якої є відомий американський психолог Е. Еріксон.

Після набуття кандидатами статусу батьків-вихователів ДБСТ, відповідно до «Положення про дитячий будинок сімейного типу», батьки-вихователі функціонуючих ДБСТ мають один раз на два роки проходити курс підвищення кваліфікації (перепідготовки), проведення якого забезпечують обласні центри соціальних служб [6]. З цією метою наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 04.04.2007 №1015 була затверджена «Програма підвищення кваліфікації прийомних батьків та батьків-вихователів». У подальшому дана програма була вдосконалена і поглиблена, у результаті чого була прийнята її нова редакція під назвою «Програма навчання для прийомних батьків та батьків-вихователів з метою підвищення їх виховного потенціалу» (затверджено наказом Мінсім'ямолодьспорту від 14.01.2011 №79). Метою

програми є «посилення виховного потенціалу батьків-вихователів, підвищення рівня їх компетентності, що сприятиме становленню позитивних взаємостосунків батьків з дітьми, повноцінному розвиткові дітей та самореалізації батьків» [5].

Характеризуючи зазначену програму, вважаємо за доцільне зазначити, що і в ній, і в дотичних нормативно-правових актах термін «виховний потенціал ДБСТ», попри наявність у вітчизняному науковому полі чималої кількості дослідницьких робіт із проблем виховного потенціалу ДБСТ (В. Бондаренко, А. Гришко, Т. Журавель, І. Зверева та ін.), використовується декларативно: без визначення його конкретного змісту. Зокрема, у Положенні про ДБСТ зазначено, що батьки-вихователі один раз на два роки проходять навчання з метою підвищення їхнього виховного потенціалу [6]. При цьому тлумачення змісту, критеріїв і показників даного поняття в чинних програмах із підвищення кваліфікації не надається. Окреслений факт вимагає від нас звернутися до тлумачення поняття «потенціал» та аналізу наукових досліджень, присвячених вивченню наукової категорії «виховний потенціал батьків-вихователів ДБСТ», «батьківський потенціал». Академічний словник української мови, висвітлюючи значення терміна «потенціал» трактує його як: «приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов»; «сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил тощо, що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері» [11].

Поняття «батьківський потенціал» у вітчизняній довідниковій соціально-педагогічній літературі визначається як «сукупність педагогічних можливостей батьків, які можуть бути реалізовані (реалізуються) у вихованні дитини» [15].

Зазначимо принагідно, що в навчально-методичному посібнику «Підвищення виховного потенціалу прийомних батьків та батьків-вихователів (В. Бондаренко, І. Зверева та ін.) поняття «виховний потенціал батьків-вихователів ДБСТ» використовується як загальноживане і таке, що не потребує окремого тлумачення [12]. Заслугує на увагу авторська позиція Ж. Петрочко, яка наголошує, що «батьківський потенціал визначається рівнем компетентності батьків. Це спільна здатність та готовність батьків до виховання дитини, вміле використання відповідних знань і вмінь, що базується на індивідуальному підході до особистості, яка розвивається» [9].

Дослідниця Ю. Кузнецова зазначає, що для успішної реалізації завдань виховання у ДБСТ потрібно підвищити педагогічний потенціал батьків-вихователів ДБСТ через їх підготовку до виховної роботи, яку розглядає як процес формування педагогічно значущих знань, умінь та навичок на тлі усвідомленого відношення батьків-вихователів до своєї праці як до професійної діяльності та позитивного бачення своєї ролі як батьків-вихователів [10].

Водночас, порівняльний огляд змісту державних програм свідчить про наявність певного поступу в напрямі їх удосконалення: зокрема, у «Програмі навчання для прийомних батьків та батьків-вихователів з метою підвищення їх виховного потенціалу» редакції 2011 року, відповідно до потреб та запитів батьків-вихователів і рекомендацій спеціалістів центрів соціальних служб, розширено окремі теми, уведено нові теми: «Статеве виховання», «Подолання сексуалізованої поведінки дітей», «Попередження жорстокого поводження з дітьми та подолання його наслідків у роботі з дітьми, які його зазнали», «Особливості підліткової психології», «Профорієнтація», «Дисциплінарні методи виховання» та ін.). Програма складається з шести навчальних модулів, передбачає проходження батьками-вихователями навчання з підвищення їхнього виховного потенціалу загальним обсягом 40 годин [5].

Передбачається, що по закінченню навчального курсу з підвищення виховного потенціалу батьки-вихователі поглиблять знання про:

- формування особистості дитини;
- прийоми підвищення самооцінки;
- практичні прийоми налагодження сімейних взаєностосунків;
- соціально-психологічні фактори становлення особистості дитини та особливості її розвитку;
- методи сімейного виховання та відновлення стосунків дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, з рідними;
- шляхи формування життєвої компетентності дитини та підготовки її до самостійного життя.

Аналіз змісту Програми навчання для прийомних батьків та батьків-вихователів з метою підвищення їх виховного потенціалу (редакція 2011 року) свідчить, що в ній здійснено поступ і в напрямі усвідомлення важливості гендерної складової процесу соціалізації. Так, до теми 2.6 «Процес формування ідентичності у дитини» додаються два гендерно зорієнтовані джерела (№ 4 та № 8 у відповідному переліку літератури до теми). Також, до тем 3.8 і 4.3 у переліку літератури наявні джерела під номерами 3 і 4 та 5 і 6, що характеризуються як гендерно чутливі. Проте сам стислий виклад змісту означених тем все ж таки не торкається гендерної проблематики [5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати аналізу системи підготовки батьків-вихователів в Україні, яка не переглядалась протягом останніх шести років, свідчить про необхідність її вдосконалення. Переважно, система підготовки батьків-вихователів передбачає підготовку до стартового періоду функціонування сімей, які беруть на виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. До змісту програм підготовки батьків-вихователів та програми підвищення їх виховного потенціалу не інтегровані гендерні знання, не розроблені технології формування гендерної

компетентності батьків-вихователів у контексті їх педагогічної діяльності. На нашу думку, указані програми мають ураховувати орієнтири, що зазначені в Національній доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна» та затверджені на Саміті ООН зі сталого розвитку у 2015 році:

- забезпечення гендерної рівності, запобігання будь-яким проявам дискримінації за ознакою статі;

- забезпечення рівних прав та можливостей їх реалізації для жінок і чоловіків;

- оновлення змісту навчання шляхом упровадження навчальних програм з питань сталого розвитку, раціонального споживання, прав людини, гендерної рівності, культури, соціальної єдності, миру та ненасильства тощо;

- забезпечення принципу відповідності освіти потребам суспільного розвитку [14].

Водночас, недостатній рівень гендерної компетентності батьків-вихователів ДБСТ, як умови і результату їх ефективної виховної діяльності, обумовлює можливі суттєві утруднення на шляху гендерної соціалізації їх вихованців у контексті проблеми вибору ними комплексу соціальних ролей, а отже спрямовує наш науковий пошук до визначення й обґрунтування педагогічних умов формування гендерної компетентності батьків-вихователів ДБСТ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про охорону дитинства» (*Law of Ukraine "On the childhood protection"*) (2001). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

2. Інформація щодо розвитку сімейних форм виховання (*Information on the family forms of education development*). Retrieved from: <http://www.mlsp.gov.ua>.

3. Конвенція про права дитини: прийнята та відкрита для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією 44/25 Генеральної асамблеї ООН 20 листопада 1989 року; набула чинності для України з 27 вересня 1991 року. (2010). *Стан дотримання та захисту прав дитини в Україні*, (сс. 170–189). К.: ОМБУДСМАН УКРАЇНИ (*Child's Rights Convention: accepted and opened for signing, ratification and accession by resolution 44/25 of General Assembly of the United Nations on November 20, 1989; came into force for Ukraine since September 27, 1991. (2010). Status of child's rights abidance and protection in Ukraine, (pp. 170–189), OMBUDSMAN of Ukraine.*

4. Кузнецова, Ю. Н. (2004). *Подготовка приемных родителей к воспитательной работе как условие повышения педагогического потенциала приемной семьи* (автореф. дис. канд. пед. наук). Иркутск (*Kuznetsova, Yu. N. (2004). Training of foster parents for educational work as a condition of pedagogical potential increase (PhD thesis abstract). Irkutsk.*

5. Наказ Міністерства молоді та спорту від 24.04.2009 № 1357. *Програма підготовки кандидатів в опікуни, піклувальників, прийомні батьки та батьки-вихователі*. (Family, Youth and Sports Ministry Decree of 24.04.2009 No.1357. *Candidates for foster parents and family type orphanage foster parents training program*).

6. Наказ Міністерства молоді та спорту від 25.07.2007 №2670. Підготовка кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі. Українська версія програми ПРАЙД. (Family, Youth and Sports Ministry Decree of 25.07.2007 No.2670. Candidates for foster parents and family type orphanage foster parents training program. Ukrainian version of PRIDE program)

7. Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження програми навчання для прийомних батьків та батьків-вихователів з метою підвищення їх виховного потенціалу» (Family, Youth and Sports Ministry Decree "Validation of Foster parents and family type orphanage foster parents training program in order to improve their educational potential"). Retrieved from: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

8. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна» (National Report "Sustainable Development Goals: Ukraine"). Retrieved from: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>

9. Петрочко, Ж. В. (2011). Теорія і практика соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах (автореф. дис. ... докт. пед. наук). Київ (Petrochko, Zh. V. (2011). Theory and practice of social and pedagogical rights security of children who found themselves in difficult life situation, (Dsc thesis abstract).

10. Зверева, І. Д. (Ред.) (2011). Підвищення виховного потенціалу прийомних батьків та батьків-вихователів. К.: Версо04 (Zvierieva, I. D. (2011). Foster parents and family type orphanage foster parents educational potential increase).

11. Положення про дитячий будинок сімейного типу: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. (2002). Збірник урядових нормативних актів України, 26, 311 (Family type orphanage regulations: approved by the decree of Cabinet of Ministers of Ukraine of 26.04.2002. (2002). Digest of government normative acts of Ukraine, 26, 311).

12. Сімейний кодекс України: за станом на 17 березня 2008 р. (2008). Верховна Рада України: офіц. вид. К.: Парламентське вид-во. (Бібліотека офіційних видань). (Ukrainian Family Code: as of March 17, 2008. (2008). Supreme Council of Ukraine: official publication. Parliamentary publish house. Library of Official publications).

13. Кизименко, Л. Д., Бедна, Л. М. Словник-довідник соціального працівника (Kizimenko, L. D., Bidna, L. M. Social worker Dictionary). Retrieved from: <http://ipp.lp.edu.ua/Library/004/004.html>.

14. Словник української мови: в 11 томах. (1976). Т. 7, с. 402. Київ (Ukrainian language dictionary: 11 books (1976). Vol. 7, p.402).

15. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки: затверджено Указом Президента України від 13 жовтня 2015 року № 580/2015 (Strategy of national-patriotic upbringing of children and youth for 2016–2020: approved by Decree of the President of Ukraine dated October 13, 2015 № 580/2015). Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua>.

РЕЗЮМЕ

Шевченко Татьяна. Подготовка кандидатов и повышение воспитательного потенциала родителей-воспитателей детских домов семейного типа: достижения, проблемы и перспективы.

В статье предпринята попытка анализа опыта подготовки кандидатов и повышение воспитательного потенциала родителей-воспитателей детских домов семейного типа в Украине в контексте проблемы формирования гендерной компетентности родителей-воспитателей детских домов семейного типа. Автором статьи использованы теоретические и эмпирические методы

исследования: анализ научно-педагогической литературы, сравнение программ подготовки кандидатов в родители-воспитатели и обучение родителей-воспитателей детских домов семейного типа, контент-анализ документов. Обоснована необходимость совершенствования системы подготовки кандидатов и повышения воспитательного потенциала родителей-воспитателей детских домов семейного типа. Автор статьи приходит к выводу о необходимости интегрирования гендерных знаний в содержание программ подготовки родителей-воспитателей и программы повышения их воспитательного потенциала, а также разработки технологии формирования гендерной компетентности родителей-воспитателей ДДСТ в контексте их педагогической деятельности.

Ключевые слова: *детский дом семейного типа, родители-воспитатели, дети-сироты и дети, лишенные родительской опеки, родительский потенциал, воспитательный потенциал родителей-воспитателей, подготовка кандидатов в родители-воспитатели, повышение воспитательного потенциала родителей-воспитателей.*

SUMMARY

Shevchenko Tatiana. Training candidates and increasing the educational potential of the foster parents from family type orphanage: achievements, problems and prospects.

Relevance of the problem is determined by the state policy of Ukraine on children's rights ensuring according to international standards. For the realization of rights to be raised in family for orphans and children deprived of parents care the state created conditions for the relatively new social institution development: family type orphanages, in which parents are given the right to raise and maintain the orphans. The necessary condition for creating a family type orphanage is training candidates for social role of foster parents which is ensured by their compulsory attendance of relevant programs' training system. An attempt to analyze in the article the experience of training candidates and increasing the educational potential of foster parents from family type orphanage in the context of the problem of foster parents' gender competence formation is made. The author used theoretical and empirical research methods, such as analysis of scientific and pedagogical literature, comparison of the foster parents' training program and family type orphanages foster parents' candidates training program, documents content analysis. Author's analysis of candidates training and foster parents' from family type orphanage educational potential improvement experience suggests that the level of gender competence of foster parents from family type orphanage is insufficient which causes possible difficulties on the way of gender socialization of their foster-children in the context of the problem of their choosing complex of social roles. The need for further study of gender competence as a component of a gender paradigm in the process of social transformation, improving the system of candidates training and foster parents' educational potential increase is justified. The author of the article comes to the conclusion on the necessity of integrating gender knowledge into the content of foster parents training programs and the program for improving their educational potential, as well as the development of the gender competence forming technology of the foster parents from family type orphanage in the context of their pedagogical activity and directs further research for defining and reasoning of pedagogical conditions of gender competence formation of foster parents from family type orphanage.

Key words: *family type orphanage, foster parents, orphans and children deprived of parental care, parenting potential, educational potential of foster parents from family type orphanage, foster parents candidates training, foster parents' educational potential increase.*